

СВЕЩЕНИК ЙОАН УАЙТФОРД

SOLA SCRIPTURA

(“ЕДИНСТВЕНО ПИСАНИЕТО”)

**Православно изследване на
протестантското учение за
самодостатъчността на
Свещеното Писание**

Уводни думи

ИМА ЛИ НАДЕЖДА ЗА ПРОТЕСТАНТИТЕ?

След обръщането ми от евангелическо протестантство в Православие забелязвах у хората, израснали от детство в Православието, всеобщо удивление, как един протестант може да се обърне към тяхната вяра. Не защото те имат съмнения относно собствената си вяра – обикновено те се учудват, че неотстъпчивото в собствените си заблуждения протестантско упорство може по някакъв начин да бъде сломено! В крайна сметка разбрах, че повечето православни християни имат твърде объркани и ограничени разбирания за същността на протестантството и за това откъде идват неговите привърженици. По такъв начин, когато един “православен по рождение” спори с протестант, макар и двете страни да използват едни и същи думи, те всъщност не се разбират помежду си, тъй като не ползват един и същ богословски език – с други думи, за тях не съществува обща богословска основа, която би им позволила да обсъждат различията помежду им. Разбира се, ако се вгледаме в многобройните различни протестантски общности, чиято численост днес надвишава двадесет хиляди (и чиято неизменна обща черта е твърдението на всяка една от тях, че единствено тя разбира Библията правилно), ние не можем да не посъчувствуваме на човек, у когото всичко това всява объркване.

Но независимо от всички налични препятствия, за протестантите определено има надежда да познаят Истината. Със своя стремеж към богословски познания, към истинско богопочитане и към истинската древнохристиянска вяра, те всъщност хлопат на вратите на нашата Църква (разбира се, това твърдение може да се стори странно на онези, у които такъв стремеж липсва). Протестантите не могат повече да бъдат удовлетворени от противоречията и капризите на съвременна протестантска Америка; ала когато отваряме вратите на тези търсачи на истината, ние трябва да бъдем подготвени. Тези хора имат въпроси! Много от тях са протестантски свещенослужители или пък добре осведомени миряни; техният търсеж на истината е искрен, но ще им се наложи да забравят много от своите знания и за да извървят своя път, ще им бъде нужна и помощта на начетени православни християни - такива християни, които знаят какви са корените на протестантството и - дори нещо по-важно - които знаят в какво вярват самите те!

По ирония на съдбата (или по Божий промисъл) нарасналият интерес към Православието у американците от протестантски произход съвпадна с падането на "желязната завеса" и невиданото дотогава нахлуване на различни религиозни секти и култове сред православно население на бившите комунистически страни. Начело на всички, блъскайки се един през друг, там нахлуха разни американски "евангелисти" и "харизматици", като всяка отделна секта гледеше да добие престижната слава, че е пуснала корени дори сред безбожните руснаци! Тъй че ние, православните, сме изправени пред две неотложни задачи - от една страна, наш мисионерски дълг е да свидетелствуваме за вярата си пред протестантите тук, на Запад. Но от друга страна ние трябва сериозно да се борим с разпространението на ересите сред православните и тук, и в традиционно православните страни. И в двата случая най-неотложната ни задача е да се въоръжим с достатъчно познания и разбиране на стоящите пред нас задачи.

Навярно най-обезкуражаващата черта на протестантството, която му е създала известността на непреклонно в упорството си, е неговата раздробеност на безброй различни и взаимно противоречащи си секти. Подобно на митичната Хидра, многото му "глави" непрестанно се множат, и макар да е достойна задача човек да се задълбочи в същността и да даде отпор на всяка една от тези ереси поотделно, не там е ключът към победата. За да разберем вероучението на всяка отделна секта, е необходимо да познаваме общата история и развитие на протестантството, да се запознаем подробно с всеки отделен клон на протестантското богословие, богослужение и т. н., както и да изчетем огромно количество съвременна литература, за да вникнем в някои по-значителни направления в съвременната протестантска мисъл (напр. либерализма или т. нар. "религия на сърцето" - emotionalism). Но дори да прочете всичко това, човек няма надежда да бъде осведомен напълно

за новите групи, които никнат почти всеки ден. Въпреки всичките им различия обаче съществува едно основно и начално положение, което съединява безформеното туловище на тези хиляди разнородни групи в общата категория "протестанти". Всички протестантски групи (с някои малки уговорки) вярват, че именно тяхната група разбира правилно Библията, и макар помежду си да имат противоречия относно това какво казва Библията, всички те са единодушни за начина, по който трябва да се тълкува тя – със свои собствени сили! – независимо от Преданието на Църквата. Ако разберем тази тяхна вяра – защо тя е погрешна и какъв е правилният подход към Свещ. Писание, тогава ще ни се изяснят проблемите на всеки един клон от протестантството. Тогава, след като разберете тази основна тяхна черта, дори между толкова различни наглед групи като баптистите и свидетелите на Йехова, вие ще откриете дълбоко сходство; всъщност, ако някога чуете как спорят върху Библията баптист и свидетел на Йехова, веднага ще забележите, че в края на краищата те просто се замерват с различни цитати от Писанието. И ако те са равностойни по интелект противници, нито един от тях не ще надделее в спора, тъй като те всъщност са напълно единодушни в подхода си към Библията и никоя от двете страни не подлага на съмнение изначалното си общо допускане, нито може да види, че грешката им се състои в техния еднакво неправилен подход към Свещ. Писание. Ето тук е сърцето на тази Хидра на ересите – прободете нейното сърце и многото е глави тутакси ще паднат бездиханни на земята.

ЗАЩО ЕДИНСТВЕНО ПИСАНИЕТО?

Ако искаме да разберем мисленето на протестантите, ние първо трябва да разберем защо вярват в това, в което вярват. Ако всъщност се опитаме да се поставим на мястото на ранните реформатори, като Мартин Лутер например, ние със сигурност ще одобрим до известна степен причините за поборничеството на такова учение като *Sola Scriptura* (т.е., че единствено Библията се явява безпогрешен извор на християнското вероучение). Когато човек разгледа разложението на Римската църква от онова време, извратените учения, които тя е налагала и изопаченото разбиране на Преданието, с което се е ползувала за оправдаване на делата си – ведно с факта, че от няколко века Западът е лишен от всякакво значително съприкосновение със своето изгубено православно наследство, – трудно е да си представим как при тези ограничения човек като Лутер би могъл да пожъне по-добри резултати. Как би могъл Лутер да се облегне на Преданието, за да се противопостави на тези злоупотреби, когато Преданието (както всички в латинския Запад били научени да вярват) се олицетворява от самото папство, виновно за тези извращения? За Лутер грешката произлизала тъкмо от Преданието и ако той е възнамерявал да реформира Църквата, би

следвало да стори това върху сигурните опори на Свещ. Писание. В действителност обаче Лутер не е възнамерявал да отстрани Преданието изцяло и никога не е използвал наистина "единствено" Писанието; това, което той всъщност желаел, е било да употреби Свещ. Писание, за да премахне онези части от римското предание, които били извратени. За нещастие неговата риторика надминала практиката му и по-радикалните реформатори довели учението *Sola Scriptura* до неговия логичен завършек.

СЛАБОСТИТЕ НА УЧЕНИЕТО "SOLA SCRIPTURA"

I. Това учение е основано на ред неверни допускания.

Допускането е такова предположение, което приемаме за истинно от самото начало, като обикновено правим това несъзнателно. Ако допускането се окаже вярно, тогава всичко е наред; но едно невярно допускане неизбежно води до неверни умозаклучения. Човек може да се надява, че дори когато несъзнателно допусне нещо, ако умозаклученията му се окажат погрешни, той ще си зададе въпроса в какво се състои грешката му. Протестантите, които имат желание да направят честна преценка на сегашното състояние на протестантския свят, трябва да си зададат въпроса защо – ако протестантството и основополагащото му учение *Sola Scriptura* са от Бога – неговите плодове са повече от двадесет хиляди разнородни групи, които не могат да постигнат съгласие върху основни аспекти на библейското учение или дори върху това, какво означава да си християнин. Как (ако Библията е самодостатъчна без Свещеното Предание) един баптист, един свидетел на Йехова, един петдесетник и един методист – всички твърдят, че вярват в словата на Библията, а сред тях не се намират двама, които да са съгласни помежду си за това какво казва Библията? Очевидно положението, в което протестантите са се оказали, е погрешно, откъдето и да го погледнем. За съжаление повечето протестанти са склонни да стоварят вината за това печално положение върху всичко друго, ала не и върху корена на проблема. Идеята, че е авторитетно единствено Писанието ("*Sola Scriptura*"), е толкова основоположна за протестантството, че да я подлагаш на съмнение, за тях е все едно да отричаш съществуването на Бога. Но нашият Господ е казал: *всяко добро дърво дава добри плодове, а лошо дърво дава лоши плодове* (Мат. 7:17). Ако съдим за учението *Sola Scriptura* по плодовете му, тогава ни остава единствено заключението, че това дърво трябва да бъде посечено и хвърлено в огън (Мат. 7:19).

**1. Първо неправилно допускане:
Предназначението на Библията е да бъде
най-висш авторитет по въпросите на вярата, благочестието и богослужението.**

а) Учи ли самото Свещ. Писание, че то е “самодостатъчно”?

Най-очевидното допускане, което лежи в основата на учението *Sola Scriptura*, е че Библията съдържа в себе си всичко необходимо за всички страни на християнския живот, т.е. всичко, което е нужно, за да имаме истинска вяра, живот, благочестие и богослужение. Мястото, което почти винаги протестантите цитират в подкрепа на това схващане, е: *...ти и от детинство знаеш свещените Писания, които могат да те направят мъдър за спасение чрез вярата в Христа Исуса. Всичкото Писание е боговдъхновено и полезно за поука, изобличаване, изправяне и назидаване в правдата, за да бъде Божият човек съвършен и годен за всяко добро дело (2 Тим. 3:15-17).*

Тези, които използват посочения текст в защита на учението *Sola Scriptura*, твърдят, че тук е изложено учението за “пълната достатъчност” на Свещ. Писание, защото, “ако всъщност Свещ. Писание е способно да направи благочестивия човек съвършен... тогава човек наистина няма нужда от предание, за да достигне пълнота и съвършенство”¹.

Но какво в действителност научаваме от този библейски текст?

Нека най-напред си зададем въпроса, за какво говори апостол Павел, когато казва, че Тимотей познава Писанията от детство. Можем да бъдем сигурни, че св. ап. Павел няма предвид Новия Завет, тъй като последният не е бил написан, когато Тимотей е бил дете - в действителност, Новият Завет не е бил дори завършен, когато св. ап. Павел пише това послание до Тимотея, а още по-малко е бил събран в каноническото цяло, което днес наричаме “Нов Завет”. Очевидно тук - подобно на повечето места в Новия Завет, говорещи за “Писанията”, - св. ап. Павел говори за Стария Завет; тъй че ако този текст бъде използван за поставянето на рамки върху боговдъхновения и авторитетен канон, тогава не само Преданието, но и целият Нов Завет се изключват от Писанието, за което говори ап. Павел в цитирания текст.

Второ, ако ап. Павел желал да изключи Преданието, като не така полезно, тогава трябва да се чудим защо апостолът използва небиблейското устно предание в същата тази глава на своето послание. Имената Ианий и Иамврий не се срещат никъде в Стария Завет, а ето, че във второто си послание до Тимотей (3:8) апостол Павел споменава, че те се *противиха на Моисея*. Ап. Павел се позовава на устното предание, според което имената на двамата най-прочути египетски магьосници, за които се разказва в книга Изход (гл. 7 и 8), са “Ианий” и “Иамврий”². И това в никакъв случай не е единственото място в Новия Завет, където се използва небиблейски източник - най-известният пример е от посланието на

св. ап. Иуда, който цитира "Книга на Енох" (Иуда 1:14-15, срв. Енох 1:9).

Когато Църквата официално е определяла каноничните книги на Писанието, основната цел на установяването на авторитетен списък от библейски книги, които да се приемат като Свещено Писание, е била да се защити Църквата от фалшиви книги, за които се е твърдяло, че са написани от апостолите, а всъщност са били дело на еретици (напр. "Евангелие от Тома"). Еретическите групи не могли да основават ученията си върху Свещеното Предание, тъй като техните учения възникнали извън Църквата, така че единственият начин да предявяват претенции, че притежават някакъв авторитетен източник на своите ереси, е бил да изопачат смисъла на Писанието и да напишат лъжливи книги от името на апостолите или старозаветните праведници. Църквата се защищавала от еретическите учения като се позовавала на апостолските корени на Св. Предание (доказвани чрез апостолското приемство, т.е. факта, че епископите и църковните учители могат да покажат по исторически начин своя пряк произход от апостолите) и на вселенскостта на православната вяра (т.е. това, че православната вяра е същата тази вяра, която православните християни винаги са пазели навсякъде и всякога в историята). Църквата се защищавала от фалшивите и еретическите книги чрез постановяването на авторитетен списък от свещени книги, приети в цялата Църква като боговдъхновени и с истински старозаветен или апостолски произход.

С установяването на каноническия списък от книги на Свещ. Писание Църквата нямала намерение да заяви, че цялата християнска вяра или всички знания, нужни за богослужението и благочинието в Църквата, се съдържат в тях³. Безспорен се явява също така и фактът, че по времето, когато Църквата установила канона на Свещ. Писание, по своята вяра и богослужение тя била вече идентична с Църквата от по-късните периоди - това е исторически доказан факт. Що се отнася до структурата на църковната власт, известно е, че въпросите за канона са се решавали на събори от православни епископи - и до ден днешен всеки въпрос по вероучението или църковната дисциплина в Православната Църква се решава по същия начин.

б) Каква е била целта на новозаветните писания?

Протестантската библеистика учи (и аз мисля, че в този случай тя учи правилно), че при изследването на Библията, наред с многото други съображения, трябва да се взема под внимание и жанрът (или литературният вид) на книгата, към която принадлежи разглежданото място от Писанието, понеже към различните жанрове трябва да се подхожда по различен начин. Нужно е също да се отчитат предметът и целта на книгата или откъса, с които се занимавате. В Новия Завет се срещат четири основни литературни

жанра - Четириевангелие, историческо повествование (книга Деяния), апостолски послания и една пророческа книга - Откровението на св. ап. Йоан Богослов. Евангелията са написани, за да свидетелствуват за живота, смъртта и възкресението на Христа. Историческите библейски разкази описват историята на Божия народ, а също така и живота на видни личности от тая история и ни разкриват Божия промисъл във всичко това. Посланията са написани най-вече в отговор на определени недоумения, породили се в различните църкви; ето защо онова, което се е считало за общоприето и понятно за всички и което не е будело недоумения, не е било подробно засегнато. Вероучителните разсъждения по правило засягали само спорни и трудно разбираеми въпроси⁴; за богослужението се говорело единствено при обсъждане на възникнали проблеми, например в 1 Кор. гл. 11-14. А пророческите книги (напр. книга Откровение) са били написани с цел да покажат окончателната Божия победа в историята.

Нека на първо място отбележим, че в нито един от указаните литературни жанрове, които срещаме в Новия Завет, богослужението не се разглежда като главна тема, нито пък е била поставена целта подробно да се покаже как да се извършва църковното богослужение. В Стария Завет има подробни (но в никакъв случай не и изчерпателни) описания на богослужението на израилтяните (напр. книги Левит, Псалтир) - в Новия Завет срещаме само бегли намеци относно богослужението на първите християни. Защо е така? Разбира се не затова, че в тези богослужения не е имало порядък - историците литургисти са установили, че първите християни продължавали да извършват богослужението, твърдо основавайки се върху образците на юдейското богослужение, което те наследили от апостолите⁵.

Ала дори малкото упоменавания в Новия Завет, които засягат богослужението на ранната Църква, показват, че християните от Новия Завет далеч не са били необузdana група от духовно разкрепостени "харизматици", а са извършвали богослуженията досущ като техните отци преди тях - те са спазвали часове за молитва (Деян. 3:1), извършвали са богослуженията си в храма (Деян. 2:46; 3:1; 21:26) и в синагогите (Деян. 18:4).

Трябва също така да отбележим, че никой от литературните видове, застъпени в Новия Завет, няма за цел цялостно наставление във вероучението - никой не съдържа катехизис или систематическо богословие. Ако всичко, от което се нуждаем като християни, се съдържа единствено в Библията, защо тогава в нея няма някакво всеобхватно изложение на вероучението? Представете си колко лесно щяха да бъдат преустановени всички тези безбройни спорове, ако Библията даваше ясен отговор на всеки вероучителен въпрос. Но колкото и удобно да би било това, в книгите на Библията такова изложение няма.

Нека никой не разбира погрешно смисъла на казаното. Нито една моя дума няма за цел да омаловажи значението на Свещ. Писание – пази, Боже! Православната Църква вярва, че Свещ. Писание е изцяло боговдъхновено, непогрешимо и авторитетно; но факт е, че Библията не съдържа в себе си учение за всеки важен за Църквата предмет. Както вече казахме, Новият Завет ни дава малко подробности за начина на извършване на богослужението, но това, разбира се, не е означава, че то е нещо маловажно. И по-нататък: Църквата, която ни е предала Свещ. Писание и го е запазила, е същата тази Църква, от която сме получили образците на нашето богослужение. Ако се съмняваме, че тя достоверно е запазила апостолското богослужение, тогава ние трябва да се съмняваме и във верността е при запазването на Писанието⁶.

в) Действително ли Библията е “самодостатъчна” за протестантите?

Често пъти протестантите твърдят, че те “просто вярват на Библията”, ала когато човек се запознае с начина, по който те ползват Библията, пред него възникват редица въпроси. Например, защо протестантите пишат толкова много книги относно вероучението и християнския живот изобщо, ако в Библията наистина е дадено всичко нужно? Ако Библията сама по себе си беше достатъчна, за да я разбираме, защо тогава протестантите просто не раздават Библии? И ако тя е “напълно достатъчна”, защо тогава не дава произтичащите от това резултати, т. е. защо всички протестанти не вярват еднакво? Каква е целта на множеството протестантски учебни Библии, ако всичко, което е нужно, е вътре в самата Библия? Защо тогава те раздават брошури и други материали? Защо изобщо преподават и проповядват, а просто не четат Библията на хората? Отговорът е (макар обикновено да не признават това): протестантите инстинктивно съзнават, че Библията сама по себе си не може да бъде разбрана еднозначно. И всъщност всяка протестантска секта има свой собствен сбор от предания, макар обикновено да не ги назовава с истинското им име. Не случайно всички “свидетели на Йехова” вярват еднакво и всички южни баптисти вярват еднакво – свидетелите на Йехова и южните баптисти обаче определено не вярват еднакво помежду си. И свидетелите, и южните баптисти не проповядват свои собствени идеи, получени вследствие на независимо изучаване на Библията; по-скоро и едната, и другата група са научени да вярват по определен начин – от позициите на едно общо тяхно предание. В такъв случай въпросът не е наистина в това дали ние просто вярваме на Библията, или използваме също някакво предание. Същностният въпрос е: кое предание да ползуваме, за да тълкуваме Библията? На кое предание

можем да се доверим – на апостолското Предание на Православната Църква или на обърканите, модерни предания на протестантството, чиито корени стигат едва до времето на протестантската реформация?

2. Второ неправилно допускане:

Писанията са съставлявали основата на ранната християнска Църква, докато Преданието е просто “човешка развала”, която се е появила значително по-късно.

Ще откриете, че думата “предание” е термин с отрицателно значение най-вече у евангелистите и т. нар. харизматици; за тях всичко, което се нарича предание, съответствува на нещо “плътско”, “духовно мъртво”, “разграждащо” и (или) “законническо”. Ръководейки се от протестантския начин на четене на Новия Завет, те определено считат, че Библията безпрекословно осъжда Преданието като нещо противоположно на Писанието. Общата им представа за първите християни е по същество тази, че те са приличали особено много на евангелистите и харизматиците от двадесетото столетие! За тях е немислимо християните от първия век да са могли да имат богослужения или да са се придържали към определено предание. Те предполагат, че едва по-късно, когато “Църквата се развалила”, всички тези неща са навлезли в нея. Ето защо за протестантите е истински удар (така беше и с мен), когато те действително започнат да изучават ранната Църква и писанията на раннохристиянските отци и открият картина, рязко различаваща се от тази, която винаги са били склонни да си представят. Човек открива например, че първите християни не са си носели Библията на църква в неделя, за да я изучават – всъщност да се сдобиеш с препис, макар и на части от Свещеното Писание, в онази епоха е било толкова трудно (поради времето и средствата нужни за такъв препис), че само малцина притежавали собствени преписи. Вместо това преписите били съхранявани от назначени за това хора в Църквата или пазени на мястото, където Църквата се събирала за богослужение. Освен това повечето Църкви нямали в пълнота преписите на всички книги от Стария Завет, а още по-малко от Новия Завет (който останал незавършен почти докъм края на първия век и нямал окончателен каноничен вид дори до четвърти век!). С това обаче не твърдим, че първите християни не са изучавали Писанията – те са вършели това с усърдие, ала като общност, а не поотделно. И през по-голямата част от първия век християните са се ограничавали с изучаването на Стария Завет.

И тъй, по какъв начин са се запознавали те с Евангелието, с живота и учението на Христа, с това как да извършват богослуженията си, как да мислят относно Христовото естество и т. н.? Те притежавали единствено устното Предание, поверено им от апостоли-

те. Разбира се, мнозина в раннохристиянската Църква научили тези неща направо от самите апостоли, но още повече били тези, които не получили такава възможност - особено след отминаването на първия век и на апостолите с него. По-късните поколения имали достъп до Писанията на апостолите посредством Новия Завет, ала за опознаването на християнската вяра ранната Църква почти изцяло се облягала на устното Предание.

Тази зависимост от Преданието е очевидна в самите новозаветни Писания. Например св. ап. Павел увещава солуняните: *И тъй, братя, стойте и дръжте преданията, които научихте било чрез наше слово (т.е. устно предание), било чрез наше послание (2 Сол. 2:15).*

Тук с думата "предания" е преведена гръцката дума "парадосис", която, макар и превеждана различно в отделни протестантски версии, е същата дума, която православните гърци употребяват, когато говорят за Преданието, и малцина компетентни библеисти биха оспорили това нейно значение. Самата дума буквално означава 'нещо, което се предава'. Същата дума се употребява както отрицателно - по отношение на лъжеученията на фарисеите (Марк. 7:3-8), така и положително - по отношение на авторитетното християнско учение (1 Кор. 11:2, 2 Сол. 2:15). Какво тогава прави преданието на фарисеите лъжливо, а това на Църквата - истинно? Източникът! Христос ясно посочи какъв бе източникът на фарисейските предания, когато ги нарече *предание човеческо* (Марк. 7:8). От друга страна св. ап. Павел казва следното за християнското Предание: *Похвалявам ви, братя, че ме помните за всичко и дръжте преданията (рбсбдъуейт) тъй, както съм ви ги предал (рбсЭдицкб, глаголна форма на "рбсбдпуйт") - казва той (1 Кор. 11:2). Ала откъде най-напред е получил тези предания св. ап. Павел? Аз приех от Господа това, що ви и предадох ("рбсЭдицкб") (1 Кор. 11:23). Ето това има предвид Православната Църква, когато говори за апостолско Предание - за вярата, веднъж завинаги предадена (рбсбдпиеЯуф) на светиите (Иуда 1:3). Източник на това Предание е Христос, то е предадено лично от Него на апостолите чрез всичко казано и сторено от Него, което, ако беше записано, и цял свят не би побрал написаните книги (Иоан. 21:25). Апостолите предали това знание на цялата Църква, а Църквата, бидейки пазителка на това съкровище, станала по такъв начин *стълб и крепило на истината* (1 Тим. 3:15).*

Свидетелството на Новия Завет по този въпрос е ясно - първите християни притежавали и устно, и писмено Предание, което получили от Христа чрез апостолите. Отначало като писмено предание те имали само отделни фрагменти - една поместна църква притежавала едно Послание, друга, може би, някое от Евангелията. Постепенно тези писания били събрани заедно в сборници и накрая образували Новия Завет. Как тогава са знаели древните християни кои от книгите са автентични и кои - не, понеже (както вече отбелязахме) съществували много лъжепослания и лъжеевангелия, за които

еретиците твърдели, че са написани от апостолите? Именно устното апостолско Предание помогнало на Църквата да направи това разграничаване.

Протестантите оказват яростна съпротива на схващането за Свещ. Предание просто защото единствената негова форма, с която те изобщо са се срещали, е разбирането за Предание у римокатолицизма. Противно на римокатолическите разбирания за Преданието, чието олицетворение е папството и което развива нови догмати, непознати дотогава на Църквата (като този за папската непогрешимост – един от по-скандализиращите примери), Православната църква не вярва, че Преданието може да расте или да се променя. Разбира се, когато Църквата е изправена срещу някоя ерес, тя е принудена по-точно да формулира различията между истината и заблудата, ала Истината пребъдва неизменна. Може да се каже, че Преданието се разширява в смисъл, че в своето движение през историята, Църквата помни и своя опит от изминатия път, помни светците, които са израствали в нея, и пази писанията на онези, които точно са изложили нейната вяра; но самата вяра е *веднъж завинаги предадена на светиите* (Иуда 1:3).

Но откъде можем да знаем дали Църквата е запазила апостолското Предание в неговата изначална чистота? Най-краткият отговор е, че Бог го е запазил в Църквата, понеже е обещал да стори това. Христос е казал, че ще съгради Църквата Си и портите адови няма да е надделелят (Мат. 16:18). Сам Христос е Глава на Църквата, а Църквата е Негово Тяло (Еф. 1:22-23; 4:15-16). Ако Църквата би загубила чистото апостолско Предание, тогава Истината би престанала да бъде истина – тъй като Църквата е стълбът и крепилото на истината (1 Тим. 3:15). Обичайното протестантско разбиране на църковната история, че Църквата изпаднала в отстъпление от времето на Константин Велики до Реформацията, неизбежно обезсмисля това и много други твърдения на Свещ. Писание. Ако Църквата бе престанала да съществува макар и за един единствен ден, тогава в този ден портите адови са е надделели.

Ония пък, които твърдят уверено, че се е запазила група от истинно вярващи протестанти, живели по пещери в продължение на хиляда години, какви доказателства ще представят за това? Валденсите⁷, за които всички секти – от петдесетниците до свидетелите на Йехова, твърдят, че са техни последователи, не са съществували преди XII век. Най-малкото, трудно е да се повярва, че тези "истински вярващи" мъжествено са понесли жестоките преследвания на древния Рим, а щом християнството е станало позволена религия, те са се отправили към планините. Но дори и такова предположение изглежда по-вероятно в сравнение с идеята, че това общество е могло да просъществува хиляди години, без да остави и следа от историческо свидетелство, потвърждаващо неговото съществуване.

Тук някой би възразил, че в църковната история са известни примери, когато едни хора са проповядвали едно, докато в същото време други са проповядвали противоположното – как в този случай да се определи кое е истинското апостолско Предание? И по-нататък, ако в Църквата са се появили изопачения, то как би могло те да бъдат разграничени от апостолското Предание? Протестантите задават тези въпроси, защото в римокатолическата Църква действително са се зародили нови, изопачени предания, но това се е случило, понеже латинският Запад първоначално е изкривил собственото си разбиране за същността на Преданието. Православното разбиране, което преди това е преобладавало и на Запад и се е запазило в Православната Църква, в основата си поддържа, че Преданието е неизменно по самата си природа и се познава по своята вселенскост, или католичност. Истинското апостолско Предание се открива в историческата съгласуваност [consensus] на учението на Църквата. Открийте в какво е вярвала Църквата винаги и навсякъде, през време на цялата своя история, и вие ще намерите Истината. А ако може да се докаже, че някакво вярване не е било приемано от Църквата в известен период от нейната история, то знайте – това е ерес. Тук обаче ви напомням, че говорим именно за Църквата, а не за разколническите общества. Разколници и еретици, отцепили се от Църквата, е имало още в периода на написване на Новия Завет и от тогава техните редици постоянно се попълват, понеже, според словото на апостола, *трябва да има помежду ви и ереси, та да се явят изкусните между вас* (1 Кор.11:19 по слав. текст).

3. Трето неправилно допускане:

”Всеки човек може да тълкува Писанието самостоятелно, без помощта на Църквата”.

Макар, че много протестанти биха оспорили формулировката на това допускане, именно то е играло главната роля, когато за пръв път реформаторите издигнали учението *Sola Scriptura*. Главните им съображения се състоели в това, че смисълът на Писанието е достатъчно ясен и всеки може да го разбере просто като го чете сам. По такъв начин те отхвърлили разбирането, че за четенето на Библията е необходима помощта на Църквата. За това ясно говорят тюбингенските лутерански богослови в разменените писма между тях и Константинополския патриарх Йереимия II тридесет години след смъртта на Лутер:

”Може би някой ще каже, че макар, от една страна, Писанията да са абсолютно безгрешни, но от друга, те са прибулени с много неяснота, така че без тълкованията на духоносните отци не могат да бъдат ясно разбрани... Впрочем вярно е също, че казаното по едва разбираем начин на отделни места в Писанието, другаде в тях е изложено категорично и твърде ясно, така че може да бъде разбрано дори и от най-прости люде”⁸.

Макар тези лутерански учени да твърдели, че използват светоотеческите писания, те настоявали, че тези писания не са съществено нужни и че където между Писанието и отците възниква противоречие, отците трябва да бъдат пренебрегвани. Смисълът на твърдението на тези богослови обаче е такъв: ако светоотеческото учение е в разрез с тяхното лично разбиране на Писанието, то тогава техните лични възгледи трябва да се считат за по-авторитетни от светоотеческото учение. Вместо да се прояви послушание към отците, които са били праведни и святи, предпочитание се отдава на умозаклученията на човешкия разсъдък на една личност. Същият човешки разсъдък, който е довел повечето съвременни лутерански богослови до отхвърляне на почти цялото библейско учение (включително Божественото естество на Христа, Възкресението и т. н.) и даже до отричане на боговдъхновеността на самата Библия, върху която първите лутерани твърдели, че основават цялата си вяра.

В своя отговор патриарх Йеремиа II ясно изобличава истинския характер на лутеранските учения: *"И тъй, да приемем преданията на Църквата с искрено сърце, а не с много разсъждения: понеже Бог направил човека прав, но човеците се пуснали в много мъдрувания (Екл. 7:29). Нека не си позволяваме да се учим на нова вяра, която е осъдена от Преданието на светите отци, понеже божественият апостол казва: който ви благовестува нещо по-друго от това, що приехте, анатема да бъде (Гал. 1:9)°.*

II. Протестантското учение *Sola Scriptura* не удовлетворява своите собствени критерии.

Би могло да се предположи, че една вероучителна система като протестантизма, чието основополагащо учение е, че само Писанието е авторитетно по въпросите на вярата, би трябвало да се погрижи за това, нейните главни постулати да удовлетворяват собствените е критерии. Би могло да се очаква, че протестантите ще се запасят със стотици доказателства "от Писанието", потвърждаващи техния главен тезис, върху който се основава цялата им вяра. Най-малкото бихме могли да се надяваме, че ще бъдат приведени два-три значителни текста, където ясно се преподава учението *Sola Scriptura*, тъй като и в самото Писание се казва: *от устата на двама или трима свидетели ще се потвърди всяка дума (2 Кор. 13:1)*. Обаче, подобно на момчето от андерсеновата приказка, което обявило на всеослушание, че "кралят е гол", и аз съм длъжен да обявя, че в цялото Свещено Писание няма нито един стих, потвърждаващ учението *Sola Scriptura*. Нещо повече - няма дори стих, който поне да се доближава до това учение. Наистина в Библията на много места се говори за нейната боговдъхновеност, авторитетност, полезност, но на нито едно място в нея не се казва, че единствено Писанието е авторитетно за вярващите. Ако

такова учение се съдържаше в Библията, макар и в скрит вид, то ранните отци на Църквата щяха да преподават това учение. Но кой от светите отци е учил някога на нещо подобно? По този начин се самоунищожава най-основното протестантско учение, което противоречи само на себе си. Нещо повече, протестантското учение *Sola Scriptura* не само липсва в Писанието, но самото Писание го опровергава (това вече споменахме по-горе), като учи, че Свещеното Предание също е задължително за християните (2 Сол. 2:15; 1 Кор. 11:2).

III. Някои несъстоятелни протестантски подходи за тълкуване на Библията

Още в първите дни на Реформацията протестантите се сблъскали с факта, че ако вземат за основа само Библията и разсъжда на отделния човек, тогава хората не могат да постигнат съгласие помежду си по най-важните въпроси на вярата. Още докато Мартин Лутер бил жив, възникнали десетки съревноваващи се групировки, всяка от които твърдяла, че просто вярва в Библията, но нито една от тях не била съгласна с другите по отношение на това, какво казва Библията. Навремето Лутер се държал мъжествено пред имперския сейм във Вормс, като заявил, че ако не го убедят чрез свидетелства от Свещеното Писание или чрез неопровержими доказателства на разума, той не ще се отрече от никое свое учение. По-късно, когато анабаптистите не били съгласни с лутераните по ред въпроси и ги помолили да проявят към тях сходна търпимост, лутераните избили хиляди от тях по най-жесток начин. Това говори твърде много за риториката относно "правото на отделната личност да чете Писанието самостоятелно".

Въпреки очевидните проблеми, които бързото раздробяване на протестантството поставило пред учението *Sola Scriptura*, протестантите, в нежеланието си да признаят своето поражение пред папата, направили заключението, че действителният проблем е в онези, които не са съгласни с тях - с други думи, всяка друга секта, освен тяхната собствена, със сигурност не чете Библията правилно. Тогава в качеството на решение на проблемите бил предложен цял набор от подходи за тълкуване на Библията. Естествено, все още не е изнамерен подходът, който да прекрати безкрайното роене на различни секти и течения. Въпреки това протестантите все още дирят неуловимото методологично разковниче, с помощта на което да решат своя проблем.

Нека разгледаме най-известните подходи, прилагани и досега от една или друга протестантска общност при тълкуването на Библията.

1. Първи подход:

Библията трябва да бъде разбрана буквално - смисълът ѝ е ясен.

Това, без съмнение е бил най-ранният подход, употребяван от реформаторите, макар твърде скоро те да разбрали, че само по себе си това решение не е достатъчно за разплитането на проблемите, възникващи от учението *Sola Scriptura*. Въпреки че този подход се провалил от самото начало, той и досега е най-често използваният сред по-слабо образованите фундаменталисти, евангелисти и харизматици. От тях често може да се чуе: "Библията казва това, което има предвид, и има предвид това, което казва". Но когато бъдат засегнати отделни места от Писанието, с които протестантите не са съгласни, например мястото, където Христос дава на апостолите правото да прощават грехове (Иоан. 20:23), или когато Той казва за Евхаристията: *това е Моето тяло... това е Моята кръв* (Мат. 26:26, 28), или когато апостол Павел поучава, че жените трябва да бъдат с покрита глава в храма (1 Кор. 11:1-16), тогава изведнъж Библията вече не казва това, което има предвид: "Е, това не трябва да се приема буквално..." - казват те.

2. Втори подход:

Светият Дух ни дава правилното разбиране.

При наличието на толкова много групи, изникнали под знамето на Реформацията, които не намерили помежду си съгласие как да тълкуват Священото Писание, естествено като второ решение на този проблем се явило твърдението, че Светият Дух ръководи благочестивия протестант в правилното тълкуване на Писанието. Но очевидно е, че всеки, който не е съгласен с теб, не може да бъде ръководен от същия Дух. Вследствие на това всяка протестантска група престанала да счита за християни онези, които се отличават от нея. И тъй, ако този подход беше правилен, в историята би останала една-единствена група протестанти, които правилно са изтълкували Священото Писание. Но коя именно от хилядите съществуващи деноминации е тя? Разбира се, отговорът ще зависи от това, с представителя на коя група разговаряте. В едно можем да бъдем сигурни: той ще назове групата, към която сам принадлежи.

Днес обаче (в зависимост от това, с коя от разновидностите на протестантството имате работа), вие по-скоро ще се натъкнете на протестанти, които в някаква степен релативизират истината, отколкото на такива, които все още настояват, че тяхната секта или отцепила се група е "единствената истинна". С появата на все нови и нови протестантски деноминации става все по-трудно всяка една от тях сериозно да поддържа твърдението, че само тя правилно разбира Писанието, макар че такива все още се намират. Затова стана обичайно протестантите да омаловажават различията между отделните деноминации и просто да вадят заключението, че в името

на "любовта" тези различия "са без значение". Може би всяка група притежава "част от истината", но нито една не обладава истината в нейната пълнота (разсъждават те). Именно на тази почва се е зародила икуменическата всеерес.

Днес мнозина "християни" не ограничават икуменическото си усърдие само с твърдението, че единствено християнските деноминации притежават частица от истината. Много "християни" днес вярват също, че всички религии притежават "частици от истината". Очевидното умозаключение на съвременните протестанти се състои в това: за да намери пълната истина, всяка група трябва да се отърси от различията си с останалите, да хвърли своето "парче истина" в общия котел и - фокус-бокус - цялата истина най-сетне ще бъде намерена!

3. Трети подход:

Неясните места следва да се тълкуват чрез ясните.

Наглед това е съвършеното разрешение на въпроса как да се тълкува Библията чрез самата Библия: нека оставим лесно разбираемите в нея места да "тълкуват" неясните. Логиката на този подход е проста: ако в някое място от Писанието истината е изразена неясно, то несъмнено има друго място, където същата истина е изказана ясно. Просто използвайте тези "ясни места" като ключ и ще разкриете значението на "неясните места". Именно за това писали тюрингенските лутерански богослови при първата размяна на писма с патриарх Йеремя II:

"Ето защо няма по-добър начин Писанието да бъде тълкувано, от този - Писанието да бъде тълкувано от Писанието, т.е. чрез самото себе си. Понеже цялото Писание е продиктувано от един и същи Свети Дух, Който най-добре знае Своята воля и по-добре от всички може да определи вложения от Самия Него смисъл"¹⁰.

Колкото и многообещаващ да изглеждал този метод, той скоро се оказал недостатъчен за решаване проблема на протестантския безпорядък и разделения. Точката, в която този подход се разпада, е при определянето на това, кои именно места да се считат за ясни, а кои - за неясни. Баптистите, които вярват, че християнинът не може да бъде лишен от спасение, щом като той вече е "спасен", виждат ред места, които по тяхно мнение съвсем ясно потвърждават учението им за "вечната осигуреност". Например: *Божии дарове и призвание са неотменни* (Рим. 11:29); *Моите овци слушат гласа Ми, и аз ги познавам, и те вървят подире Ми, и аз им давам живот вечен; и те няма да погинат вовеки; и никой не ще ги грабне от ръката Ми* (Иоан. 10:27-28). Но когато баптистите срещнат стихове, от които следва, че спасението може да бъде загубено, като например: *праведността не ще спаси праведника в деня на престъплението му* (Иез. 33:12), тогава те започват да използват "ясните" места за обяснение на "неясните". Методистите,

които считат (напълно справедливо), че човек може да загуби спасението, ако се отвърне от Бога, не намират тези места за неясни и, напротив, разглеждат гореспоменатите "доказателствени текстове" на баптистите в светлината на други откъси, които на тях им се струват ясни. По такъв начин, методисти и баптисти се замерват с библейски цитати, удивлявайки се, че другите "не могат да видят" нещо, което за тях е тъй "явно".

4. Четвърти подход: Историко-критическата екзегеза.

Затъвайки в морето на субективните мнения и разцепленията, протестантите тозчас се хващат за всеки интелектуален подход, прикрит със смокиновия лист на обективността. С течение на времето и с умножаването на разделенията, науката и разсъдъкът все повече ставали за тях стандартът, с помощта на който протестантските богослови се надяват да доведат до единомислие своите библейски тълкования. Този "научен" подход, който получил превес в протестантската библеистика (а през последното столетие станал водещ и в римокатолическата библеистика), обикновено бива наричан историко-критическа екзегеза. От началото на т. нар. епоха на Просвещението науката изглеждала способна да разреши всички световни проблеми. Протестантските учени започнали да прилагат философията и методологията на светските науки към богословието и Библията. От Просвещението насам протестантските учени са проанализирали всички страни на Библията: историята на написването ѝ, ръкописите, достигнали до нас, библейските езици и т.н. Отнасяйки се към Священото Писание като към археологическа останка, тези учени се опитвали да анализират всеки негов фрагмент, всяка "костица" с помощта на най-добрите и най-новите научни достижения. Трябва да признаем, че това довело до натрупването на много полезни познания. За съжаление обаче, тази методология също е грешила, и то по съществени въпроси, ала въпреки това тя е представяна с ореол на "научна обективност", който държи мнозина в магията си.

Този метод, подобно на всички останали протестантски подходи, също се опитва да тълкува Библията, като пренебрегва Преданието на Църквата. Макар у протестантите да не съществува някакъв отделен екзегетически подход, всички те имат за предполагаема цел "да оставят Писанието само да говори за себе си". То се знае - никой, който смята себе си за християнин, не ще се възпротиви на това, което Писанието "казва", ако то действително "говореше за себе си" посредством всички тези методи. Но бедата е в това, че самоназначилите се изразители на смисъла на Писанието прекарват думите му през филтъра на собствените си протестантски предположения. Макар да твърдят, че са обективни, те (както фундаменталистите, така и либералните рационалисти) всъщност тълкуват Священото Писание в съответствие със собственото си

предание и догми. Това, което протестантите са направили – тук ще си позволя свободно да заема една мисъл от Алберт Швайцер – е следното: гледали са в кладенеца на историята, за да открият смисъла на Библията; изписвали са том подир том върху тази тема, но за жалост са виждали единствено своето собствено отражение.

Грешката на протестантските учени (както на либералите, така и на консерваторите) се състои в това, че те погрешно са приложили емпирическият метод в областта на богословието и библейските изследвания. Тук използвам термина "емпирически", за да обрисувам техните усилия. Употребявам го свободно, за да изразя с него рационалистичния и материалистичен светоглед, обладавал западния ум и продължаващ да се разпространява по целия свят. Позитивистичните системи (една от които е именно емпиризмът) се опитват да се опрат на някакво "сигурно" знание¹¹. Строго погледнато емпиризмът е вяра в това, че всяко знание е основано на опита и че със сигурност могат да бъдат познати само тези неща, които се установяват посредством научно наблюдение. Ръка за ръка с методите на научното наблюдение и опита върви и принципът на методологичното съмнение, най-ярък пример за което се явява философията на Рене Декарт, начеващ своето изяснение на философията с твърдението, че всичко във вселената може да бъде подложено на съмнение с изключение на собственото ни съществуване. Върху твърдата основа на тази несъмнена истина ("мисля, следователно съществувам") Декарт се опитал да изгради своята философска система. И тъй, отначало реформаторите се задоволявали с допускането, че Библията е основата, върху която могат да почиват богословието и философията. Но с течение на времето хуманистичният дух на Просвещението набирал сила и протестантските учени приложили своите рационалистични методи към самата Библия, търсейки да разберат какво може да се узнае "с със сигурност" от нея. Либералните протестантски учени вече са завършили докрай този опит и след като са "изхвърлили обелките", сега те са останали само със собствените си мнения и сантименталност като основа на остатъците от вяра у тях.

За разлика от либералните, консервативните протестанти са били доста по-непоследователни в своя рационалистичен подход. По такъв начин те са съумели да запазят в своите среди благоговение към Священото Писание и вярата в неговата боговдъхновеност. Въпреки това техният подход (даже сред най-убедените фундаменталисти) все пак се корени предимно в същия този рационализъм, който е присъщ и на либералите. Най-ярък пример за това са фундаменталистите-диспенсационалисти, които се придържат към една подробно развита теория, считаща, че на различни исторически етапи Бог се отнася с човека по различен начин в зависимост от периода, наричан "диспенсация" [dispensation (англ.) – разпредялба, съдба, дял – бел. прев.], съответстваща на определен договор на Бога с човека. Историята на човечеството според тях включва следните периоди

(диспенсации): Адамов, Ноев, Мойсеев, Давидов и т.н. В това се съдържа известна истина, но по-нататък тази теория учи, че днес ние се намираме в "диспенсация", различна от тази на първите християни; макар в епохата на Новия Завет да са ставали чудеса, днес те вече не се извършват. Това е много интересна гледна точка, понеже (при липса на каквото и да е основание в Свещеното Писание) тази теория позволява на фундаменталистите да не отричат библейските чудеса и едновременно с това да бъдат емпирици във всекидневния живот. Макар на пръв поглед и да изглежда, че този подход може да бъде предмет само на академичен интерес и че той е твърде далеч от действителното отношение на редовите протестанти към Библията, всъщност дори обикновеният, благочестив и "консервативен" протестант мирянин не е свободен от подобен рационализъм.

Голямата грешка на този така наречен "научен" подход към Свещеното Писание се състои в неправилното прилагане на допусканията на емпиризма към изучаването на историята, Писанието и богословието. Емпирическите методи дават добри резултати тогава, когато се прилагат правилно към естествените науки; но когато биват използвани там, където те са неприложими - например при изучаването на уникални моменти в историята (които не могат да се повторят и не подлежат на експериментална проверка), те не могат да дадат нито смислени, нито точни резултати¹².

Учените все още не са успели да изобретят "телескоп", способен да проникне в духовния свят. Но ето че днес мнозина протестантски богослови твърдят, че в светлината на науката идеята за съществуването на бесовете и сатаната е опровергана. Ако самият сатана застанеше пред емпирика с тризъбец в ръка и с яркочервени дрехи, то това би могло да се обясни по начин, лесно съгласуващ се с възгледите на труженика на науката. Макар такива емпирици и да се гордеят със своята "отвореност", те са дотам заслепени от собствените си допускания, че не са способни да видят нищо, което не се вмести в тяхната представа за действителността. Ако методите на емпиризма се прилагаха последователно, то те биха дискредитирали всяко знание, включително и самия емпиризм; но привържениците на емпиризма за удобство му позволяват да бъде непоследователен, "защото това, че той безжалостно осакатява човешкия опит, му дава такава висока репутация на научна строгост, че неговият престиж натежава над неправилността на собствените му основи"¹³.

Връзката между крайностите, до които са стигнали съвременните либерални протестантски учени и по-консервативните фундаменталисти, е неясна за мнозина и е почти незабележима за консервативните фундаменталисти. Макар тези "консерватори" да считат себе си за пълна противоположност на протестантския либерализъм, те по същество използват същите методи при изучаването на Писанието, както и либералите, а заедно с тези методи се

проявяват и залегналите в тяхната основа философски допускания. По такъв начин разликата между либерали и консерватори фактически не лежи в основополагащите допускания, а по-скоро в това, до каква степен те са развили вътрешноприсъщите умозаклучения на тези техни допускания.

Ако протестантската екзегеза беше наистина "научна", за каквато тя се представя, то нейните резултати биха били последователни. Ако методите ѝ бяха просто безпристрастни "технически похвати", за каквито мнозина ги приемат, тогава нямаше да има значение кой ги използва и те винаги щяха да доведат до едни и същи резултати. Но какво виждаме при разглеждане на сегашното състояние на протестантската библистика? Според оценката на самите "експерти" тя е в криза¹⁴. Тази криза е изобразена възможно най-добре в признанието на известния протестантски специалист по Стар Завет, Герхард Хазел (в неговото изследване на историята и съвременното състояние на богословието на Стария Завет - "Старозаветно богословие: въпроси на съвременния спор"), че през 70-те години на ХХ в. са възникнали пет нови богословски течения, занимаващи се със Стария Завет, и "нито едно от тях не се съгласува по своя подход и метод с някое от другите"¹⁵.

И наистина, като вземем предвид самозваните високи научни стандарти на протестантските библейски изследвания, учудващо е, че може да си подобрите безброй много умозаклучения по почти всеки въпрос и да намерите "добра научна обосновка" за всяко от тях. С други думи, вие можете да стигнете до какъвто си искате извод в даден момент или по даден въпрос, и винаги можете да намерите доктор по философия, който да го защити "научно". Това във всеки случай не е наука като математиката или химията! Тук имаме работа с област от познанието, която представя себе си за "обективна наука", но която фактически се явява лъженаука, криеща в своите недра голямо разнообразие от взаимно противоречиви философски и богословски възгледи. И тя ще остане лъженаука, защото докато учените не изобретят "инструменти", с които да могат да изследват и разбират Бога, обективно научно богословие или тълкуване на Библията е невъзможно. С това ние не твърдим, че в протестантските библейски изследвания няма нищо истински научно или полезно; но в действителност ние откриваме, че под маскировката на тези законни страни на историческото и езиковедското познание и под прикритието на димната завеса и огледалата на лъженауката, протестантските методи на тълкуване на Библията са едновременно и плод, и прислужник на протестантските богословски и философски допускания¹⁶.

Със субективност, която надминава дори най-спекулативните методи на фройдистите психоаналитици, протестантските учени умишлено подбират "фактите" и "доказателствата", съответстващи на техните цели (при което изводите им по същество са

предопределени от изначалните им допускания), и след това продължават да прилагат своите методи по отношение на Свещеното Писание. Въпреки всичко протестантските учени, както "либералите", така и "консерваторите", продължават да се самопровъзгласяват за "безпристрастни" учени¹⁷. И понеже съвременните университети не присъждат степента "доктор по философия" на този, който просто предава неподправената истина, тези "учени" се стараят да се надминат един другото, издигайки все нови и нови най-невероятни теории. А в това е самата същност на ереста: нововъведение, дръзко лично мнение и самоизмама.

ПРАВОСЛАВНИЯТ ПОДХОД КЪМ ИСТИНАТА

Когато по Божията милост аз открих православната вяра, няха никакво желание да хвърлям прощален поглед към протестантството и неговите "методи". За съжаление открих, че протестантските методи и предположения са успели да заразят дори някои кръгове в Православната Църква. Както посочих по-горе, причината се крие в това, че протестантският подход към Свещеното Писание се изобразява като "научен". И на някои православни им се струва, че те оказват на Църквата голяма услуга, като въвеждат този погрешен подход в нашите семинарии и енории. Но в това няма нищо ново – ереста винаги е търсила начини да въведе в заблуда верните; както е казал св. Иринеи Лионски, когато повел борба срещу ересите на своето време:

"С помощта на благовидни и внушаващи доверие слова те хитро подмамват простодушните да изследват тяхното учение; но въпреки всичко те ги погубват по един неизкусен начин, посвещавайки ги в своите богохулни мнения... Заблудата всъщност никога не бива представяна в собствената ѝ безобразна голота, та да не би да бъде с това изобличена и разкрита начаса. Тя лукаво се украсява с привлекателна дреха, така че за неопитните да изглежда отвън (колкото и абсурден да е изразът) по-истинска от самата истина"¹⁸.

За да няма грешки и недоразумения, аз направо ще заявя, че православният подход към Свещеното Писание не се основава на "научното" изследване. Неговото твърдение, че разбира Свещеното Писание, не се основава на най-новите археологически данни, а се корени в уникалната му връзка с Автора на Писанието. Православната Църква е Тяло Христово, стълб и крепило на истината. Но тя е същевременно и средството, чрез което Бог (с ръцете на нейните членове) е написал Свещеното Писание и е съхранил това Писание. Православната Църква разбира правилно Библията, понеже тя е наследницата на онова живо Предание, което започва още от Адам и се простира през всички времена до всички нейни членове, живеещи и до днес. Тази истина не може да бъде "доказвана" в лаборатория. Човек трябва да почувствува това чрез Светия Дух и опитно да познае, че Бог живее в Православната Църква.

Тук протестантите биха задали въпроса: а кой може да докаже, че православното Предание е правилното и че изобщо съществува някакво правилно предание? Първо, протестантите трябва да изучат историята на Църквата. От нея те ще разберат, че съществува само една Църква. Такава е била вярата на Църквата винаги, от самото е начало. Nikeйският символ ясно изразява тази вяра: "Вярвам... в една света, съборна и апостолска Църква". Това твърдение, което почти всяко протестантско изповедание твърди, че все още приема за истинно, никога в историята не е било тълкувано като отнасящо се за някаква мъглява, плуралистична невидима "църква", която няма вътрешно съгласие по нито един въпрос на вярата. Съборите, които са постановили канонически този символ на вярата (както и канона на Свещеното Писание), същевременно са и анатемосали намиращите се извън Църквата, били те еретици като монтанистите, или разколници като донатистите. Съборите не са казали: "Ние не сме съгласни с учението на монтанистите, но те също като нас са част от Църквата". Напротив, монтанистите били отлъчени от Църквата, докато сами не се върнат в нея и не бъдат отново приети чрез свето Кръщение и Миропомазване (като еретици) или само чрез Миропомазване (като разколници) (II Вселенски Събор, Правило 7). Дори се е забранявало (и се забранява до днес) съвместна молитва с намиращите се извън Църквата (Апостолски правила 45, 46). За разлика от протестантите, които провъзгласяват за герой онзи, който скъса с дадена общност и създаде своя собствена, в древната Църква подобно нещо е било считано за един от най-тежките грехове. Тъкмо затова св. Игнатий Антиохийски (ученик на апостол и евангелист Иоан) предупреждавал: "Не се заблуждавайте, братя мои! Никой, който следва друго в разкола му, не ще наследи Царството Божие. Никой, който следва еретически учения, не е на страната на Христовите страдания" (Послание към Филадельфийците 5:3).

Единствената причина за възникване на протестантството е протестът против папските злоупотреби, които обаче не са съществували до отпадането на римския Запад от православния Изток. Много съвременни протестантски богослови в последно време се връщат към повторно разглеждане на първото хилядолетие на "неразделеното християнство", като постепенно започват да откриват за себе си това велико съкровище, загубено от Запада. В резултат мнозина от тях стават православни¹⁹.

Очевидно е, че правилно може да бъде само едно от следните три твърдения: 1. Истинското предание не съществува, портите адови са победили Църквата, следователно и Евангелието, и Nikeйският символ на вярата са погрешни; 2. Истинската вяра се намира при папизма с неговите постоянно променящи се и умножаващи се догмати, които се определят от безгрешния наместник на Христа; 3. Православната Църква е единствената Църква, основана от Христа и съхранила апостолското Предание невредимо и в пълнота. В такъв

случай протестантите са изправени пред следния ясен избор: релативизъм, римокатолицизъм или Православие.

Повечето протестанти, следвайки своето основополагащо богословско учение *Sola Scriptura* ("единствено и само Писанието"), което не е способно да породи нещо друго, освен разединение и спорове, отдавна са се отказали от мисълта за истинско християнско единство и са започнали да считат за абсурдна хипотеза идеята, че е възможно да съществува една-единствена истинска вяра. Когато пък се сблъскат с такива силни доводи относно единството на Църквата, като приведените по-горе, те често биват ужасени и обвиняват подобен подход в липса на християнска любов. Не намирайки у себе си единство в Истината, те се стремят да създадат лъжеединство, развивайки релативистичната философия на днешния икуменизъм, при която единствената осъдена вяра е вярата, претендираща, че притежава пълнотата на Истината. Но любовта, проповядвана от тях, не е онази (истинска) любов, която Църквата е явявала в историческото си съществуване, а хуманистична сантименталност. Любовта е съществен признак на Църквата. Христос се въплъти не за да учреди нова философска школа, но както Той Сам е казал - за да създаде Своята Църква, на която и портите адови не ще надделеят (срв. Мат. 16:18). И това ново общество, наречено Църква, представлява по своята същност "не механично обединение на вътрешно разделени личности, а едно органическо единство"²⁰. Такова църковно единство е възможно само чрез новия живот, даруван от Светия Дух и тайнствено живян в живота на Църквата.

"Християнската вяра съединява верните с Христа и по такъв начин образува от всички тях единно стройно тяло. Христос сътворява това тяло, като приобщава със Себе Си всекиго и му дарува действено и осезателно благодатта на Духа..." "Ако бъде прекъснатата връзката с тялото на Църквата, то отделната личност, обособявайки се и затваряйки се в своето себелюбие, ще бъде лишена от благодатното въздействие на Светия Дух, живеещ в Църквата"²¹.

Църквата е една, понеже тя е Тяло Христово, и да бъде разделена е онтологически невъзможно. Църквата е една, така както Христос и Бог Отец са едно. Макар че тази концепция за единството може да се стори маловажна на някого, за онзи, който я е изпитал опитно в живота, вниквайки в нейната реалност, тя не е такава. И макар тези думи да изглеждат тежки на мнозина, които не могат да ги слушат (срв. Иоан. 6:60), църковната реалност е такава и тя "изисква от всеки пълна саможертва, смирение и любов"²².

Нашата вяра в единството на Църквата има две страни. Това е и историческо единство, и единство в наши дни. В частност това означава, че когато, например апостолите са си отишли от този живот, те не са се откъснали от единството на Църквата. Те, както и преди, са част от Църквата в не по-малка степен, отколкото

когато са били в плът. Когато ние извършваме Евхаристията в която и да е поместна Църква, ние не я извършваме сами, а заедно с цялата Църква, намираща се, както на земята, така и на небето. Светците на небесата даже са по-близо до нас, отколкото хората, които ние виждаме или до които се докосваме. По такъв начин в Православната Църква се учим не само от тези хора в плът, които Бог е поставил да ни поучават, но и от всички църковни учители, пребиваващи на небето и на земята. Св. Иоан Златоуст е наш учител в сегашния ни живот в не по-малка степен, отколкото нашият жив епископ, а всъщност дори и в по-голяма. Това влияе на нашия подход към Священото Писание по такъв начин, че ние не го тълкуваме самостоятелно (2 Петр. 1:20), но правим това заедно с цялата Църква. Този подход е бил формулиран в класическото определение на св. Викентий Лерински:

"Тук някой навярно ще попита: щом като канонът на Писанието е завършен и повече от достатъчен сам по себе си, защо тогава е нужно към него да прибавяме авторитета на църковното тълкование? Всъщност (ще трябва да отговорим ние), Священото Писание, поради свойствената му дълбочина, не се приема от всички еднакво и в един и същи смисъл. Един и същи текст се тълкува различно от различните люде, тъй че човек може почти да помисли, че на този текст могат да се придадат толкова значения, колкото човеци има... И тъй, поради огромното множество изкривявания, причинени от разни грешки, действително е нужно ходът на тълкуване на пророческите и апостолските писания да бъде направляван в съгласие с правилата на църковния и съборния (вселенския) разум.

В самата съборна Църква трябва да положим всички усилия да се придържаме здраво към онова, в което се е вярвало навсякъде, винаги и от всички. Именно това е истински и правилно "вселенско" [catholic], което обема всичко наистина вселенско, както показва самата сила и етимологията на това название. Това общо правило ще бъде вярно приложено само ако следваме принципите на вселенскостта, древността и съгласието. По отношение на вселенскостта ние правим това, ако изповядваме за единствено истинска оная вяра, която цялата Църква изповядва по целия свят. По отношение на древността - ако по никой начин не се отклоняваме от онези тълкования, които нашите предци и праотци явно са провъзгласили за ненарушими. По отношение на съгласието - ако в самата тази древност ние възприемаме определенията и думите на всички или почти всички епископи"²³.

При такъв подход към Священото Писание задачата на отделния човек е не стремежът към оригиналност, но по-скоро опознаването и разбирането на онова, което вече присъствува в Преданията на Църквата. Ние не трябва да прескачаме отвъд границите, определени от светите църковни отци, но вярно да предаваме на следващите поколения полученото от нас Предание. За това е необходимо много да се учим и да размишляваме, но още по-важно е - ако искаме

вярно да разбираме Свещеното Писание – дълбоко да навлезем в мистичния живот на Църквата. Ето защо, когато блаж. Августин пише как трябва да се тълкува Свещеното Писание (За християнското учение. Книги I–IV), той отделя много повече време за описване на нравствените достойнства, отколкото на интелектуалните познания, които тълкуващият Свещеното Писание би трябвало да притежава²⁴. Той трябва:

1) да обича Бога от цялото си сърце и да е свободен от гордост;

2) да желае да разбере Божията воля, подбуждан от вяра и благоговение, а не от гордост или корист;

3) да притежава сърце покорно на благочестието и ум очистен и умъртвен за света; да не се бои от хората, нито да търси да им угоди;

4) да не търси нищо друго, освен богопознание и единение с Христа;

5) да гладува и жадува за праведност;

6) непрестанно да върши дела на милосърдие и любов.

При такива високи изисквания ние трябва още по-смирено да се осланяме на ръководството на светите отци, които са проявили тези добродетели в своя живот, и да не се самоаблуждаваме, мислейки, че можем по-добре от тях да изтълкуваме светото Божие слово.

А какво може да се каже за работата, свършена от протестантските учени библеисти? Доколкото тя ни помага да разберем историята и значението на неясните места и доколкото е в съгласие със Свещеното Предание, дотолкова тя може да бъде използвана.

Св. Григорий Назианзин, говорейки за езическата литература, е изразил това така: "Както сме направили от някои влечуги лекарства, които използваме като лечебно средство, така и от светската литература сме заимствували изследвания и теории, но сме отхвърлили тяхното идолослужение"²⁵. Следователно, ако днес ние се въздържаме от почитане на лъжливите богове – Индивидуализма, Модернизма и академичното Тщеславие, – (а признаването на действащите при протестантството допускания е равносилно на такова почитане) и ако използваме онова, което наистина хвърля историческа или езиковедска светлина върху Писанията, то ние ще можем да разбираме Преданието по-добре. Но доколкото протестантските учени спекулират, преминавайки границите на каноничните текстове, и проектират върху Писанията собствените си, чужди на Писанията схващания; доколкото те влизат в противоречие със Свещеното Предание, с вярата, пазена "винаги и всякъде", то те са в заблуда.

А ако протестантите сметнат, че това е надменност или наивност, да ги оставим отначало да поразмислят над надменността и наивността на онези учени, които мислят, че са достатъчно квалифицирани, за да прескочат (или по-често: съвсем да пренебрегнат) двухилядолетното християнско учение. Нима

сдобиването със степента "доктор на философията" дава на човек по-дълбоко проникновение в Божиите тайни, отколкото съвкупната мъдрост на милиони и милиони истинно вярващи, заедно с преподобните отци и майки на Църквата, които вярно са служили на Бога, които заради вярата са понесли страшни мъчения и мъченическа смърт, подигравки и тъмници? Нима християнството се опознава по-добре в удобния кабинет, отколкото когато човек носи кръста си към своята Голгота? Надменността е у онези, които, без дори да отделят време да изучат какво в действителност е Свещеното Предание, решават, че знаят по-добре и че едва сега се е появил някой, който правилно е разбрал истинския смисъл на Писанието.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Свещеното Писание в действителност се явява връх на Преданието на Църквата, но величието на висините, до които се издига Писанието, се дължи на огромната планина, върху която тези висини почиват. Извадена от своя контекст - Свещеното Предание - твърдата скала на Писанието става просто топка глина, която всеки желаещ може да замеси в каквато си иска форма. Не е за прослава на Свещеното Писание злоупотребата с него и изкривяването му, дори ако това се върши в името на въздигане на неговия авторитет. Да, трябва да четем Библията, тя е светото Божие слово. Но за да разбираме нейния смисъл, ние трябва смирено да приседнем в нозете на светците, които са се показали *изпълнители на словото*, а не само слушатели (Иак. 1:22) и с живота си са доказали, че са достойни тълкуватели на Писанието. Ако имаме въпроси относно апостолските писания, да отидем при онези, които лично са познавали апостолите - такива като св. Игнатий Антиохийски и св. Поликарп Смирненски. Нека питаме Църквата, а не да изпадаме в самоизмамна надменност.

БЕЛЕЖКИ:

* Назорейска църква - протестантска религиозна общност, която възниква в края на XIX в. от движение, наблягащо върху светостта на библейския текст, така както е учил Джон Уесли. В днешния си вид тя е формирана в Пайлът Пойнт, щат Тексас, в 1908г., в резултат от сливането на три независими групи: "Назарянска църква" (създ. в 1895 г. от Финиъс Ф. Бресий в Лос Анжелис), "Асоциацията на Петдесетническите църкви на Америка" (създадена в 1896 г. в Бруклин) и "Христовата църква на светостта" (създадена в 1905 г. в Пайлът Пойнт). От 1908 до 1919 г. обединената общност се именува "Петдесетническа църква на Назореца". Нейното основополагащо учение е съсредоточено върху "цялостното освещаване", чрез което вярващите се освобождават от първородния грях и се възвеждат до "състояние на пълно посвещение на Бога".

1. George Mastrantonis, trans., Augsburg and Constantinople: the Correspondence between the Tübingen Theologians and Patriarch Jeremiah II of Constantinople on the Augsburg Confession (Brookline, Mass.: Holy Cross Orthodox Press, 1982), 114.

2. The Illustrated Bible Dictionary, vol. 2 (Wheaton: Tyndale House Publishers, 1980), "Jannes and Jambres", by A. F. Walls, 733-734.

3. Всъщност този списък дори не е имал за цел да обхване всички книги, които Църквата е запазила от древност и смята за част от по-широкото Предание. Например книгата на Енох, която се цитира в каноничните книги, не е била включена в тяхното число. Нямам претенции да знам защо това е така, но каквато и да е била причината, Църквата е предпочела да запази тази книга и въпреки това не я е предназначила за четене на църковните събрания и не я е поставила редом с каноничните книги на Свещ. Писание – бел. авт.

4. Например никъде не се разглежда подробно въпросът за непогрешимостта на Писанието, тъкмо защото това не е било необходимо. В днешно време този проблем стана актуален едновременно с умножаването на религиозния скептицизъм и ако апостолските послания се пишеха сега, те навярно щяха да засегнат и него. По такъв начин, нелепо би било да заключаваме, че след като на този въпрос не е отделено място, то древните християни не са го считали за важен или не са вярвали в тази непогрешимост.

5. Alexander Schmemmann, *Introduction to Liturgical Theology* (Crestwood NY: St Vladimir's Seminary Press, 1986), 51 ff.

6. Именно това е направила протестантската наука. Макар протестантството да се основава на заявената си вяра, че Библията трябва да бъде единственият авторитет по въпросите на вярата и християнския живот, съвременните протестантски богослови в по-голямата си част са модернисти, които вече не вярват в боговдъхновеността или непогрешимостта на Свещ. Писание. Сега те поставят себе си над Библията и само подбират отделни части, които са подходящи за тяхната доктрина, а останалите отхвърлят като "примитивна митология и легенди". Единственият авторитет, който съществува за такива хора, са самите те.

7. Валденци – секта, основана през XII век от Пиер Валдо, до известна степен предшественица на реформацията. Поради преследванията от страна на Римокатолическата църква членовете на сектата се заселили в планинските райони на северозападна Италия. С настъпването на реформацията валденците попаднали под влиянието на това движение и обединили силите си с него. В началото не малко протестантски историци твърдели, че по своята същност валденците представляват остатък от "истинските" християни, живели в доконстантиновските времена, макар че днес нито един сериозен историк не би направил такова безотговорно твърдение. Много фундаменталисти и секти от рода на свидетелите на Йехова, продължават да претендират за приемственост от Древната Църква чрез валденците, въпреки че последните съществуват и до днес и съвсем не отъждествяват себе си със свидетелите на Йехова.

8. Mastrantonis, 115.

9. Ibid., 198.

10. Ibid., 115.

11. Думата "позитивизъм" произлиза от френската *positif*, която означава 'утвърдителен, потвърждаващ'. Този термин за пръв път бил въведен от Огюст Конт. Позитивистичните системи се основават на допускането, че така наречените "факти" представляват задължителна основа на знанието. Във философията на Конт основата на познанието – това е опитът или сетивното възприятие; поради това Конт е предшественик на съвременния емпиризъм. (срв. *Encyclopaedia of Religion and Ethics*, 1914 ed., s.v. "Positivism," by S.H. Swinny; and Wolfhart Pannenburg, *Theology and Philosophy of Science*, trans. Francis McDonagh (Philadelphia: Westminster Press, 1976), p. 29).

12. Например един от методите за определяне реалността на минали събития, употребяван от учените от емпирическото направление, е принципът на аналогията. Тъй като знанието се основава на опита, то един от начините да се разбере нещо непознато е да го свържем с нещо познато. Под вид на исторически анализ тези учени изчисляват вероятността на дадено предполагаемо събитие в миналото (например възкресението на Исуса Христа) въз основа на това, което ни е известно от нашия опит. И тъй като тези историци никога не са наблюдавали нищо свръхестествено в своя живот, то от своята гледна точка те възприемат всяко чудесно събитие, описано в Библията, като мит или легенда. Но понеже за емпирика "чудото" означава нарушаване на естествените закони, то (по определение) чудеса не съществуват, тъй като естествените закони се определят от нашите наблюдения над това, което имаме като набран опит. Ако пък емпирият се сблъска с чудо в съвре-

менната действителност, той не би го възприел като чудо, тъй като, от негова гледна точка, това не би било нарушение на естествените закони. По такъв начин, не трябва да казваме, че емпириците фалшифицират трансценденталната реалност; по-скоро техните изходни допускания предварително отричат нейното наличие. (вж. G. E. Michalson, Jr., "Pannenburg on the Resurrection and Historical Method," *Scottish Journal of Theology* 33 (April 1980): 345-359.).

13. Rev. Robert T. Osborn, "Faith as Personal Knowledge," *Scottish Journal of Theology* 28 (February 1975): 101-126.

14. Gerhard Hasel, *Old Testament Theology: Basic Issues in the Current Debate* (Grand Rapids: Eerdmans Publishing Company, 1982), p. 9.

15. Ibid., p. 7.

16. Разгледах либералното направление на протестантизма, само за да покажа заблудите на "историческата" екзегеза. На православния християнин по-често може да се противопостави някой консервативен фундаменталист или харизматик просто поради факта, че последните приемат своята вяра дотолкова сериозно, че се опитват да обърнат в нея и другите. Либералните протестантски деноминации са твърде заети с това да задържат своите енорияши и затова не проявяват усърдие към мисионерствуване.

17. По-задълбочена критика на крайностите на историческо-критическия метод вж. в Thomas Oden, *Agenda for Theology: After Modernity What?* (Grand Rapids: Zondervan, 1990) pp. 103-147.

18. A Cleveland Coxe, trans., *Ante-Nicene Fathers, vol. I, The Apostolic Fathers with Justin Martyr and Irenaeus* (Grand Rapids: Eerdmans Publishing Company, 1989), p 315.

19. Издаденото неотдавна тритомно систематическо богословие на Томас Оден фактически се базира на предпоставката, че "вселенското съгласие" от първото хилядолетие е норма за богословието. Ако Оден доведе своята методология до логичен завършек, той също неизбежно ще стигне до Православието.

20. Архимандрит Иларион (Троицкий). Без Църквата няма християнство (на руски език). М. Православна беседа, 1992, с. 18.

21. Пак там, с. 24.

22. Пак там, с. 47.

23. St. Vincent of Lerins, trans. Rudolph Morris, *The Fathers of the Church, vol.7,* (Washington D.C.: Catholic University of America Press, 1949), pp. 269-271.

24. St. Augustine, "On Christian Doctrine," *A Selected Library of the Nicene and Post-Nicene Fathers, series 1, vol. II,* eds. Henry Wace and Philip Schaff, (New York: Christian, 1887-1900), pp. 534-537.

25. St. Gregory Nazianzen. *Oration 43, Panegyric on Saint Basil. - A Selected Library of the Nicene and Post-Nicene Fathers of the Christian Church, series 2, vol. II,* eds. Henry Wace and Philip Schaff (New York: Christian, 1887-1900), p. 398 f.